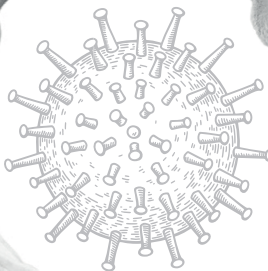

**Drets,
envelliment**

i VIH

Programa de capacitatíó
en drets civils,
polítics i socials
per a les persones grans
amb el VIH

**La relació metge-pacient en
persones grans amb el VIH**

grupo de trabajo sobre
tratamientos del VIH

ENTIDAD DECLARADA DE UTILIDAD PÚBLICA
ONG DE DESARROLLO

2026

CATALÀ

02 La relació metge-pacient en persones grans amb el VIH i deteriorament cognitiu: una perspectiva jurídica centrada en els drets

El progressiu envelliment de les persones que viuen amb el VIH constitueix un dels canvis més significatius en l'evolució recent d'aquesta condició de salut.

La generalització del tractament antiretroviral ha transformat el VIH en una condició crònica, permetent que un nombre creixent de persones assoleixi edats avançades. No obstant això, aquest augment de l'esperança de vida ha vingut acompanyat de nous desafiaments, entre els quals destaca l'aparició de deteriorament cognitiu associat tant a l'envelliment com a factors específics relacionats amb el VIH i els seus tractaments.

En aquest context, la relació metge-pacient adquireix una complexitat particular, especialment des del punt de vista jurídic. No es tracta únicament de garantir una atenció clínica adequada, sinó d'assegurar el respecte efectiu dels drets fonamentals de les persones grans amb el VIH, en un escenari on poden concórrer situacions de vulnerabilitat, dependència i limitació en la capacitat de decisió. La tensió entre l'autonomia i la protecció de la salut es converteix així en l'eix central d'aquesta relació.

El reconeixement jurídic dels drets de les persones amb el VIH

Des del punt de vista normatiu, les persones amb el VIH són titulars de drets fonamentals, sense que el seu estat serològic pugui justificar cap mena de discriminació. Tanmateix, els **informes i documents especialitzats i, sobretot, les consultes rebudes per persones amb el VIH** evidencien que, en la pràctica, continuen produint-se vulneracions, sobretot quan conflueixen factors com l'edat avançada i el deteriorament cognitiu.

Un dels pilars bàsics és el dret a la dignitat, que implica el reconeixement de la persona com a subjecte autònom i mereixedor de respecte en totes les decisions que afecten la seva vida. Aquest principi esdevé particularment rellevant en l'àmbit sanitari, on existeix el risc d'adoptar enfocaments paternalistes que, sota l'aparença de protecció, acaben limitant de forma injustificada l'autonomia del pacient.

Al costat de la dignitat, el dret a la igualtat i la no discriminació adquireix especial importància. Les persones grans amb el VIH poden experimentar una doble estigmatització: per la seva edat i per la seva condició de salut. Aquesta situació pot traduir-se en pràctiques

discriminatòries, tant explícites com implícites, que afecten la qualitat de l'atenció rebuda i el seu accés a recursos sanitaris i socials.

Així mateix, **el dret a la intimitat i a la confidencialitat de les dades de salut constitueix un element essencial en la relació metge-pacient.** El caràcter sensible de la informació relativa al VIH exigeix un tractament especialment rigorós, ja que la seva divulgació indeguda pot tenir conseqüències greus en l'àmbit personal i social.

Un altre dels drets fonamentals és el dret a la informació i al consentiment informat. Aquest dret no es limita a la mera transmissió de dades, sinó que exigeix que la informació sigui comprensible, adequada a les circumstàncies del pacient i suficient per a permetre una presa de decisions lliure i consentit. En el cas de persones amb deteriorament cognitiu, aquest aspecte assoleix encara una major rellevància.

L'autonomia del pacient davant el deteriorament cognitiu

Un dels principals desafiaments jurídics en la relació metge-pacient és la gestió de l'autonomia quan existeix deteriorament cognitiu en les persones.

Tradicionalment, aquestes situacions s'han abordat des d'una lògica de substitució de la voluntat, en la qual familiars o professionals prenen decisions en nom del pacient. No obstant això, l'enfocament actual, en línia amb l'enfocament de drets humans, aposta per un model basat en el suport en la presa de decisions.

Això implica partir de la presumpció de capacitat, és a dir, considerar que tota persona és capaç de decidir sobre la seva vida mentre no es demostrï el contrari. Fins i tot quan existeixen limitacions cognitives.

El consentiment informat, en aquest context, ha d'adaptar-se a les capacitats del pacient. La participació de familiars o persones de suport pot ser útil, però no ha d'implicar la substitució automàtica de la voluntat del pacient.

Garantir que el pacient comprèn la informació no és només una qüestió ètica, sinó també una obligació legal.

La relació metge-pacient como a espai de garantia de drets

La relació metge-pacient no pot entendre's únicament com un vincle assistencial, sinó com un espai en el qual es materialitzen drets fonamentals. **En el cas de persones grans amb el VIH i deteriorament cognitiu, aquesta relació ha de construir-se sobre la base del respecte, la comunicació i la confiança.**

Un dels aspectes clau és la participació del pacient en la presa de decisions. **Fins i tot en situacions de fragilitat o dependència, és fonamental que la persona sigui escoltada i tinguda en compte.** Excloure al pacient d'aquest procés no sols vulnera la seva autonomia, sinó que pot afectar de manera negativa al seu benestar emocional i a l'adherència al tractament.

La qualitat de la informació també exerceix un paper fonamental. Això implica adaptar el discurs a les capacitats cognitives del pacient i verificar la seva comprensió.

Les persones grans amb el VIH solen presentar múltiples patologies i requereixen la intervenció de diferents professionals. La falta de coordinació pot generar situacions de risc.

Riscos i vulneracions en la pràctica clínica

Malgrat el reconeixement formal de drets, **la realitat mostra que persisteixen diverses situacions de vulneració en l'atenció a persones grans amb el VIH.** Entre elles, destaca el **paternalisme**, que es manifesta en la presa de decisions sense comptar amb el pacient o en la limitació injustificada de la seva autonomia.

També s'han identificat problemes relacionats amb la confidencialitat, especialment en entorns institucionals o en la coordinació entre serveis. La divulgació indeguda de l'estat serològic continua sent una preocupació rellevant.

Així mateix, la **discriminació en l'accés a recursos sociosanitaris, com residències o serveis socials**, constitueix una de les principals barreres a les quals s'enfronten aquestes persones. Aquestes situacions reflecteixen la persistència de l'estigma associat al VIH i posen de manifest la necessitat de reforçar les garanties jurídiques.

Finalment, la falta d'adaptació de la informació i dels processos de consentiment pot impedir l'exercici efectiu de drets, sobretot en persones amb deteriorament cognitiu.

Mecanismes jurídics de protecció i vies de reclamació davant vulneracions de drets en l'àmbit sanitari

L'existència d'un marc jurídic que reconeix els drets de les persones amb el VIH, incloses aquelles en situació d'envelliment i deteriorament cognitiu, no garanteix per si mateixa el seu compliment efectiu. Per això, **resulta fonamental analitzar les eines jurídiques disponibles per a fer front a possibles vulneracions, especialment en l'àmbit sanitari**, on poden produir-se situacions de discriminació, tracte inadequat o limitacions indegudes de l'autonomia.

En primer lloc, **una de les vies més immediates d'actuació és la utilització dels sistemes interns de reclamació del mateix sistema sanitari.** Els pacients o els seus representants poden presentar queixes i reclamacions davant els serveis d'atenció al pacient dels centres sanitaris. Aquest mecanisme permet deixar constància formal de la situació, activar procediments de revisió interna i, en alguns casos, corregir pràctiques inadequades. Encara que el seu abast pot ser limitat, constitueix un pas rellevant tant des del punt de vista probatori com per a la resolució precoç de conflictes.

Quan la resposta institucional no resulta satisfactòria o la gravetat dels fets ho requereix, és possible acudir a instàncies administratives superiors. **En l'àmbit autonòmic, les conselleries de sanitat tenen competències en matèria d'inspecció i control dels serveis sanitaris**, podent iniciar expedients sancionadors si es detecten irregularitats.

Així mateix, el **recurs al Defensor del Poble** (o figures equivalents autonòmiques) representa una via especialment rellevant en casos de vulneració de drets fonamentals, ja que aquestes institucions actuen com a garants de l'actuació de les administracions públiques i poden emetre recomanacions o instar canvis en les pràctiques administratives.

En relació amb situacions de discriminació per raó de l'estat serològic, la normativa vigent permet activar mecanismes específics de protecció. Les conductes discriminatòries poden ser objecte de denúncia davant organismes administratius competents en matèria d'igualtat, i fins i tot donar lloc a responsabilitat penal en els supòsits més greus. En aquest sentit, la discriminació en l'accés a serveis sanitaris o socials, o el tracte degradant, poden ser constitutius d'infracció o delictes, depenent de la seva intensitat i circumstàncies.

Una altra eina jurídica rellevant és la via civil, particularment en aquells casos en els quals s'hagin produït danys a conseqüència d'una actuació sanitària inadequada. La falta de consentiment informat, la vulneració de la

confidencialitat o la negligència en l'atenció poden donar lloc a reclamacions de responsabilitat patrimonial de l'administració sanitària o a accions civils per danys i perjudicis. En aquests procediments, la documentació clínica adquireix una importància central com a element probatori, la qual cosa reforça la necessitat que els professionals sanitaris registrin de manera adequada les seves actuacions.

En l'àmbit específic de les persones amb deteriorament cognitiu, adquireixen especial rellevància les mesures de suport a la capacitat jurídica previstes en la legislació vigent. En cas que existeixin conflictes en la presa de decisions o situacions d'abús, és possible acudir a la via judicial per a sol·licitar l'adopció de mesures de suport, com la designació de curadors o la supervisió judicial de determinades decisions. Aquestes mesures no han d'entendre's com una restricció de drets, sinó com a instruments per a garantir el seu exercici efectiu en condicions d'igualtat.

D'altra banda, **el paper de les entitats socials i organitzacions especialitzades en el VIH resulta fonamental com a mecanisme complementari de protecció.** Aquestes entitats no sols ofereixen acompanyament, sinó que també poden actuar com a intermediàries en la defensa de drets, facilitant l'accés a recursos i fent visibles situacions de discriminació que, d'una altra manera, podrien romandre ocultes.

En definitiva, l'ordenament jurídic ofereix un conjunt ampli d'eines per a la defensa dels drets de les persones grans amb el VIH i deteriorament cognitiu. Malgrat això, l'efectivitat d'aquestes eines depèn en gran manera del coneixement que tinguin els mateixos pacients, les seves famílies i els professionals sobre la seva existència i funcionament. Per això, a més de reforçar els mecanismes de protecció, resulta imprescindible promoure l'educació jurídica, la formació i informació sobre drets i la sensibilització en l'àmbit sanitari, com a elements clau per a prevenir vulneracions i garantir una atenció respectuosa amb els drets fonamentals.

Conclusions

La relació metge-pacient en el context de l'envelliment amb el VIH i el deteriorament cognitiu planteja importants reptes des del punt de vista jurídic.

El principal desafiament consisteix a trobar un equilibri adequat entre la protecció de la persona en situació de vulnerabilitat i el respecte a la seva autonomia i dignitat.

Per a això, és necessari adoptar un enfocament centrat en els drets, que superi el model paternalista i promogui la participació activa del pacient en les decisions que afecten la seva vida. Això **implica reforçar la formació dels professionals sanitaris en aspectes legals, millorar els processos de comunicació i garantir l'accessibilitat de la informació.**

En definitiva, la protecció dels **drets fonamentals no ha de considerar-se un element accessori de l'atenció sanitària, sinó la seva base essencial.** Només a través d'una relació metge-pacient respectuosa, informada i participativa serà possible oferir una atenció de qualitat a les persones grans amb el VIH en situació de deteriorament cognitiu.

Vols saber més?

Punt d'informació sobre Drets, Envelliment i VIH **Contacta'ns!**

 gtt_vih gtt.vih @gTtVIH

 @gtt-vih @gtt-vih.bsky.social

  WhatsApp y Telegram: 667 662 551

Barcelona: 932 080 845 / 667 662 551

Madrid: 683 280 312

consultas@gTtVIH

www.gtt-vih.org

AMB LA COL·LABORACIÓ DE:

**Clínica Legal
de la Universidad
de Alcalá**

**Universidad
de Alcalá**

GILEAD

**POR SOLIDARIDAD
OTROS FINES DE INTERÉS SOCIAL**

“Drets, envelliment i VIH” és un programa de capacitació en drets civils, polítics i socials per a gent gran amb el VIH promogut pel Grupo de Trabajo sobre Tratamientos del VIH (gTt-VIH) en col·laboració amb la Clínica Legal de la Universidad de Alcalá. Aquest programa capacita les persones grans amb el VIH perquè coneguin els seus drets i puguin exercir-los, així com també els mecanismes legals de protecció i denúncia davant de potencials situacions de discriminació.